

Even Ruud (tekst og foto)

Musikk og helsearbeid i en palestinsk flyktningleir

I januar i år dro Vegar Storsve til Sør-Libanon for 31. gang – på tross av Gazakonflikten og at det samme morgen ble annonsert nok et rakettangrep fra Sør-Libanon og inn i Israel – med dertil hørende målrettet svar. Sammen med Petter Barg og Inger Anne Westby fra Norges musikkhøgskole leder de et stort musikkprosjekt i palestinske flyktningleire og libanesiske spesialskoler i havnebyen Tyr. I samarbeid med nå ikke ukjente NORWAC og Forum for kultur og internasjonalt samarbeid har de organisert et musikkpedagogisk hjelpearbeid som har konsekvenser for helse og kulturelt samarbeid på tvers av ulike religiøse og politiske skillelinjer i Libanon.

Militær kontroll

Ingen slipper inn i flyktningleiren Rashedie utenfor Tyr uten tillatelse fra de libanesiske militærmyndigheter. På veien fra Beirut må Vegar og Inger Anne alltid innta militærforlegningen i den historiske byen Saida for å få den obligatoriske lille papirlappen med noen uforståelige arabiske tegn. Så er det bare å krysse fingrene og håpe på at tillatelsen blir håndtert videre og at den skrives inn i permen som voktes av de militære foran inngangen til Rashedie. Denne flyktningleiren var Arafats spesielle, og som sammenliknet med for eksempel Shatilla i Beirut kunne ytre sett forveksles med en sliten, tett pakket landsby ved strandkanten.

Uverdige situasjon

Etter den israelske okkupasjonen dro en stor del av i alt 700 000 palestinske flyktninger til Libanon. I dag huser Libanon 368 000 palestinske flyktninger (Ghandour 2001). De utgjør ca. 10% av Libanons befolkning, er stuet sammen i 13 offisielle leire og er fratatt rettigheter til arbeid innen en hel rekke yrker, helsetjenester og utdanning. Uten støtten fra UNRWA ville de ikke klare seg. Arbeidsledighet, sosiale problemer, psykiske helseproblemer er svært utbredt. Palestinske barn, som en konsekvens av den negative opplevelsene både de og deres foreldre utsettes for, vil lett kunne utvikle følelser av mistillit, skyld, underlegenhet og svekket identitetsopplevelse. De unge som vokser opp møter store utfordringer i forhold til håp om et bedre liv som voksne.

En musikkpedagogisk utfordring

Forutsetningen for å starte et musikkpedagogisk prosjekt kunne neppe ha vært vanskeligere. Det finnes ingen musikkpedagogiske tradisjoner blant palestinerne, slik vi kjenner det, og den muslimske kulturen gir heller ikke musikken noen framstående plass. Allmenn musikkopplæring krever instrumenter, sang- og musikktradisjoner, lokaler og kontinuitet i lærekrefter. Det er sterke restriksjoner for hva jenter kan gjøre og Vegar har flere ganger opplevd motstand når han i god likestillingsånd lar jentene spille både el-gitar og trommer. Og det er ingen tvil om at dette slår an blant de palestinske ungdommene. Jentene har et godt utviklet rytmisk driv, noe de har erfart på kroppen i forbindelse med dans, som har en sterk tradisjon blant palestinerne.

Et musikalsk praksisfellesskap

Hvordan er det mulig å opprettholde et slikt tilbud? Vegar og Inger Anne har knyttet Norges musikkhøgskole opp mot prosjektet og samarbeider med NORWAC og Forum for kultur og internasjonalt samarbeid. Hjelpen kanaliseres gjennom organisasjonen Beit Atfal Assumoud, som er en partipolitisk og religiøs nøytral organisasjon som arbeider blant foreldreløse og vanskeligstilte barn. Opp gjennom årene har Vegar, Inger Anne og studenter fra Musikkhøgskolen m. fl. fraktet instrumenter nedover – nå omfatter instrumentarieret tre synther, mikrofoner og forsterkeranlegg, el-gitarer, fioliner, gitarer, saksofoner, Orff-instrumenter, trommesett, håndtrommer, trekkspill, melodikaer. Et ganske broket instrumentarium med spesielle krav til musikalsk arrangement og samspill.

Vegar stemmer opp fiolinen

Flerbruksarrangementet

Det er nå rundt tredve-førti barn som deltar i dette prosjektet. To av de eldste har fått en lederfunksjon, og særlig Shadi på trekkspill holder øvelsene i gang fra uke til uke. Han har den organisatoriske oversikten og kan sette sammen i grupper og organisere de eldste ungdommene til å ta seg av de mindre. For med en gruppe på åtte-ti ungdommer i alderen 14-18 år blir det god struktur på

gruppeøvelsene, som gjerne foregår mellom hver samspillsøkt. Når Vegar er der, kommer han gjerne med forslag til nye riff eller ostinater som kan øves inn. Alt innøves via øret og melodistemmer og rytmemønstre gjentas til de sitter. Vegar har utviklet en arbeidsmetode med bruk av et såkalt "flerbruksarrangement" som gjennom repetisjon og variasjon av rytmefigurer, ostinater, små melodier og riff, gir musikalsk flyt og skiftende tekstur på musikken. Alle blir utfordret på sitt nivå og som tilpasset opplæring er dette en ideell måte å arbeide på. Dette er jo også en vanlig måte å arbeide på i musikkterapien, og vi kunne slik sett like gjerne ha karakterisert dette arbeidet som en form for (samfunns)musikkterapi. Om nødvendig begynner Vegar gjerne arrangement ved å ta utgangspunkt i en akkord, eller noen toner som for eksempel nybegynnerne på saksofon behersker. Rundt dette legger han melodier og andre ostinater. En av slagerne er kjenningsmelodien fra Flåklypa, en strofe som Shadi hadde plukket da han var på besøk i Norge og som Vegar deretter laget et arrangement på.

Tre "generasjoner" i praksisfellesskapet

Et musikkpedagogisk helsearbeid

Beit Atfal-senteret i Rashedie-leiren er en oase i en hverdag som kan fortone seg håpløs for innbyggerne. Vårt besøk preges også av den pågående Gaza-konflikten, og gjennom våre mange besøk rundt blant

flyktningleire, skoler og hjelpesentre i Sør-Libanon ser vi at barna har dekorert veggene med tegninger av bombefly og sårede barn. Det gjør inntrykk når fireåringer velge "palestinsk demonstrasjonstog" som motiv for tegningene sine. Eller når døde og sårede barn ligger og blør under israelske bombefly på store veggtegninger.

Barn i flyktningleiren Shatilla danser under veggtegninger fra Gaza-krigen

Vi møter lederen for Beit Atfal-senteret i Rashedie, Mariam, som forteller oss mer om situasjonen for de palestinske flyktingene. Håpet er en gang å vende tilbake til hjemlandet. Kampen om å bevare dette håpet er hva det handler om. Vi spør om musikkprosjektet virkelig gjør noen forskjell i denne hverdagen. Mariam forteller at ungdommene som deltar her både er gladere, mer initiativrike og nysgjerrige, mer sosiale og utadvendte enn andre barn og unge. Hun ser prosjektet som en måte å utvikle ledere i lokalsamfunnet, og flere av de unge blir tilbudt lederopplæring. Hun sier at prosjektet gjør noen med de unges identitet, at det skjer en identitetsendring gjennom arbeidet med musikken.

Om vi ser dette i perspektiv av den rekrutteringen som foregår innenfor flyktningleire til ekstremistiske grupper, danner en slik liberal pedagogisk påvirkning en viktig motkraft. En ting er at

prosjektet gjør noe med helsesituasjonen. Som forebyggende helsearbeid kan deltakelse motvirke depresjon og håpløshet. Som et demokratiseringsprosjekt blir det like viktig å tenke på politiske strategier som rommer mulighet for dialog og demokratisk utvikling.

Musikk, læring, identitet og helse

Ordene fra Mariam er en bekreftelse på noen viktige sammenhenger. Vegar, Inger Anne og de andre i prosjektet har skapt et musikalsk praksisfellesskap her nede. Gjennom et system basert på mesterlæring, hvor musikalske ferdigheter overføres muntlig fra Mester Vegar til "svennene" som holder hjulene i gang fra uke til uke. Med åtte-ti unge lærlinger og en større gruppe aspiranter organisert i grupper av instrumenter, kan alle utvikle seg til mer sentrale roller i samspillet og praksisfellesskapet. Og dette er læring som skjer samtidig med endring av identitet. Identitetsendringen skjer innenfor en sosial og kulturell kontekst, den er situert i en felles skjebne og kamp om overlevelse, om å bevare håp og verdighet. Det musikalske praksisfellesskapet og den støtten som de norske musikkpedagogene gir, er en form for anerkjennelse som er med på skape noe psykologiske betingelser for å bevare selvrespekten. Men fortsatt er det selvsagt langt igjen til at grunnleggende menneskerettigheter er oppfylt for innbyggerne i de palestinske flyktningleirene. Og kampen om juridisk og formell anerkjennelse og oppnådd likeverdighet gjennom gjensidig respekt og deltakelse i det libanesiske samfunnet er fremdeles bare i sin begynnelse – tross over 60 års eksistens.

Et slikt prosjekt viser at grensene mellom pedagogikk og helsearbeid, mellom musikkpedagogikk og samfunnsmusikkterapi er flytende. Prosjektet utvikler ikke bare musikalske ferdigheter, men legger grunnlaget for å utvikle "citizenship", borgeransvar og samfunnsdeltakelse for de unge. Samtidig gir prosjektet anerkjennelse til deltakerne og fører til en identitetsendring. Og som vi vet fra samfunnsmusikkterapi, skal overføringen til livet utenfor musikkrommet være ivaretatt, i dette tilfelle ved at ledelsen også tenker på de unge som de nye lederne. Gjennom sine konserter og opptredener er også gruppen synlig i lokalsamfunnet. Når vi kommer, møter de oss med å synge den libanesiske nasjonalsangen, deretter den palestinske nasjonalsangen, for så å avslutte med "Ja, vi elsker". Sånt gjør inntrykk.

Kulturer møtes

Politisk, religiøst og flerkulturelt samarbeid

Prosjektet i Sør-Libanon er også en unik praksisplass for studentene på Musikkhøgskolen. Her møter studentene en ganske så kompleks musikkpedagogisk virkelighet, hvor pedagogiske termer som "rammefaktorer", "elevforutsetninger", "motivasjon", "tilpasset opplæring", "kulturelle identitet" m.m. får en påtrengende og aktuell betydning. Med Vegar Storsves usedvanlig kontaktnett i Libanon har han også skapt grobunn for at ulike religiøse og politiske grupperinger kan komme sammen i et musikkpedagogisk utviklingsprosjekt.

Inger Anne leder den "pedagogiske koreografien".

På en spesialscole i Tyr, Al Sadr Foundation, hadde Vegar og Inger Anne samlet en gruppe på over førti pedagoger og sosialarbeidere fra tre forskjellige organisasjoner som skulle starte et treårig etterutdanningsløp med navnet *x-art*: Instrumentopplæring, dans, drama, litteratur og forming. Det spesielle ved prosjektet er at dette var deltakere, i hovedsak kvinner fra ulike politiske og religiøse avskygninger: Libanesere, palestinerne, Hizbollatilhengere, Sunni, Shia og ikke-religiøse deltakere. Og med to mannlige førskolelærere (kanskje de eneste i Libanon) med på gruppene, kunne dette skapt en spesiell utfordring for dansegruppene til Inger Anne. En ting er å spille bongotrommer hos Vegar, noe ganske utenkelig ville det være for enkelte å vrikke på kroppen til svingmusikk mens det var menn i

rommet. Men denne kultursensitiviteten var noe de norske kurslederne hadde tatt høyde for, og ved hjelp av gruppedeling og individuell tilrettelegging, kunne både de mer frilynte så vel som de konservative finne sitt eget eksponeringsnivå i denne spede begynnelsen på et kroppslig og estetisk frigjøringsprosjekt. Derfor heter også tilbudet ”pedagogisk koreografi”, og ikke dans!

Full fart på dansegulvet

Et enormt behov

Det er de funksjonshemmede som rammes hardest blant palestinerne og libaneserne. Tilbudet om helsehjelp er minimalt og de som har varige fysiske og psykiske funksjonshemninger kommer lett i annen rekke. Samtidig er det lite utbygget psykisk helsevern – det skal visst nok være bare fem barnepsykiatere i hele Libanon. Vi møtte et entusiastisk team av helsearbeidere i Beit Atfal senteret ved flyktningleiren Al Bas i utkanten av Tyr. Her vil de gjerne satse på musikkterapi, kunst-, skrive, dans- og dramaterapi. Men fagekspertisen her er jo fjernere enn på mange andre områder – hvis det da ikke skulle tilføres noen midler....

Det mangler ikke på utfordringer og det er ingen tvil om at Vegar og Inger Anne her har satt i gang et viktig forsknings- og utviklingsarbeid med konsekvenser for hvordan vi tenker om

musikkopplæring. Ved å flytte praksisarenaen for sine studenter, ved å bygge på metodiske prinsipper om flerbruksarrangement, muntlig musikkopplæring, mesterlære, situert læring gjennom deltakelse i praksisfellesskap, læring gjennom identitetsendring og tverrkulturelt og tverrpolitisk samarbeid står vi overfor en helhetlig og komplekst musikkpedagogisk virkelighet som skal øke vår forståelse av musikkens rolle i utvikling og læring.

Litteratur:

Aruri, N. (Ed.) 2001. *Palestinian Refugees. The Right of Return*. London:Pluto Press.

Ghandour, N. 2001. "Meeting the Needs of Palestinian Refugees in Lebanon". In Aruri, N. (Ed.) . *Palestinian Refugees. The Right of Return*. London:Pluto Press.

Sophie Rodin og Gro Gjestrud (red.) 2008. *Flyktning i Libanon. Fra al-Nakba til Nahr e-Bared*. Forum for kultur og internasjonalt samarbeid.

Takk til Vegar Storsve og Inger Anne Westby for innspill til denne artikkelen.